

THE ROLE OF THE XINJIANG UYGHUR AUTONOMOUS REGION IN ESTABLISHING TRADE AND ECONOMIC RELATIONS BETWEEN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN AND THE PRC IN THE 1990S

A. Akhunov

Associate Professor
Andijan State University
Andijan, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: Xinjiang-Uighur Autonomous Region, economic relations, foreign trade, relations, customs, free economic zone.

Received: 08.12.24

Accepted: 10.12.24

Published: 12.12.24

Abstract: This article examines the role of the Xinjiang Uyghur Autonomous Region in establishing trade and economic relations between the Republic of Uzbekistan and the People's Republic of China in the 1990s. It also reveals the role of the Xinjiang Uyghur Autonomous Region in establishing foreign economic activities of the Republic of Uzbekistan in the early years of independence and its impact on the development of trade and economic relations with the People's Republic of China.

1990-ЙИЛЛАРДА ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ БИЛАН ХХР ЎРТАСИДАГИ САВДО-ИҚТИСОДИЙ АЛОҚАЛАРНИ ЎРНАТИШДА ШИНЖОН-УЙҒУР АВТОНОМ РАЙОНИНИНГ ЎРНИ

A. Ахунوف

Доцент
Андижон давлат университети
Андижон, Ўзбекистон

МАҚОЛА ҲАҚИДА

Калит сўзлар: Шинжон-уйғур автоном райони, иқтисодий муносабатлар, ташқи савдо, алоқалари, божхона, эркин иқтисодий ҳудуд.

Аннотация: Ушбу мақолада 1990-йилларда Ўзбекистон Республикаси билан ХХР ўртасидаги савдо-иқтисодий алоқаларни ўрнатишда Шинжон-уйғур автоном районининг ўрни ёритилган. Шунингдек, унда Ўзбекистон Республикасини мустақилликнинг дастлабки йилларида ташқи иқтисодий фаолиятини йўлга қўйилишида Шинжон-Уйғур автоном райони тутган ўрни ва унинг ХХР

Ўртасидаги савдо-иқтисодий алоқалар
ривожига таъсири ҳам очиб берилган.

РОЛЬ СИНЬЦЗЯН-УЙГУРСКОГО АВТОНОМНОГО РАЙОНА В СТАНОВЛЕНИИ ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ МЕЖДУ РЕСПУБЛИКОЙ УЗБЕКИСТАН И КНР В 1990-Е ГОДЫ

А. Ахунوف

Доцент

Андижанского государственного университета

Андижан, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова:	Синьцзян-Уйгурский автономный район, экономические связи, внешняя торговля, таможенная, свободная экономическая зона.	Аннотация:	В данной статье освещен роль Синьцзян-Уйгурского автономного района в становлении торгово-экономических отношений между Республикой Узбекистан и КНР в 1990-е годы. Также раскрыта роль Синьцзян-Уйгурского автономного района в становлении внешнеэкономической деятельности Республики Узбекистан в первые годы независимости и его влияние на развитие торгово-экономических связей между КНР.
------------------------	---	-------------------	---

Хитойнинг шимоли-ғарбидаги Шинжон-Уйғур автоном райони (ШУАР) тарихан Хитой ва Марказий Осиё ўртасидаги иқтисодий ва маданий алмашинувларда муҳим роль ўйнаб келган. Унинг географик жойлашуви ШУАРни Хитой ва собиқ Совет Иттифоқи республикалари, айниқса Ўзбекистон ўртасидаги савдо ва ўзаро алоқалар учун табиий кўприкка айлантиради. 1991 йилда СССР парчаланиб, Ўзбекистон мустақилликка эришгач, Ўзбекистон ва Хитой ўртасидаги савдо-иқтисодий алоқалар янги куч билан ривожлана бошлади ва бу жараёнда (ШУАР) муҳим ўрин эгаллади.

Ушбу мақоланинг мақсади 1990 йилларда Ўзбекистон Республикаси ва Хитой Халқ Республикаси (ХХР) ўртасида савдо-иқтисодий алоқаларни ўрнатиш ва ривожлантиришда ШУАРнинг ролини кўриб чиқишдир. Мақолада Шинжон ва Ўзбекистон ўртасидаги муносабатларнинг тарихий илдизлари, 1990 йилларда савдо алоқаларининг ривожланиши, делегацияларнинг ташрифлари ва ушбу даврда иқтисодий ҳамкорликнинг ўзига хос хусусиятлари таҳлил қилинади.

Тарихан ШУАР Хитойни Марказий Осиё ва Яқин Шарқ билан боғлаган Буюк ипак йўлидаги муҳим тугун бўлган. Шинжон орқали савдо ипак, зираворлар, қимматбаҳо тошлар ва хунармандчилик маҳсулотлари каби товарлар алмашинувини ўз ичига олган. Қадим замонлардан бошлаб Ўзбекистон ва Хитойнинг ҳозирги ҳудудлари аҳолиси ушбу

йўналиш орқали яқин алоқаларни сақлаб келган ва бу келажақдаги иқтисодий алоқаларга замин яратган.

Шинжон ва Марказий Осиё минтақалари, хусусан Ўзбекистон ўртасидаги маданий ва савдо алоқалари минтақанинг этник ва диний хилма-хиллиги туфайли мустаҳкамланди. Шинжон уйғурлар, қozoқлар, қирғизлар ва бошқа этник гуруҳларнинг ватани бўлиб, уларнинг кўпчилиги Марказий Осиё халқлари, жумладан Ўзбекистон билан маданий ва тил алоқаларига эга.

Совет даврида Хитой ва СССРнинг ўз иқтисодий ва сиёсий тизимлари доирасида изолатсия қилиниши туфайли ШУАР ва Ўзбекистон ўртасидаги алоқалар бироз заифлашди. Бироқ, 1980 йилларнинг охирларида, Совет Иттифоқидаги сиёсий ўзгаришлар ва Хитойдаги ислохотлар шароитида савдо алоқаларини тиклаш ва мустаҳкамлаш жараёни бошланди.

1991 йилда Ўзбекистон мустақилликка эришгач, постсовет худудидан ташқарида янги савдо-иқтисодий ҳамкорларни фаол излай бошлади. Хитой эса, ўз навбатида, 1978 йилдаги Ден Сяопин ислохотларидан бошлаб 1990 йилларгача ўзининг ғарбий худудларини, шу жумладан Марказий Осиё билан чегарадош бўлган ва муҳим иқтисодий марказга айланган ШУАРни ривожлантиришга интилди. Бундай шароитда ШУАР СССР парчаланганидан кейин пайдо бўлган янги давлатлар билан савдо алоқаларини ўрнатиш учун асосий минтақага айланди.

ШУАР Ўзбекистон билан савдони ривожлантириш учун бир қатор муҳим афзалликларга эга эди. Биринчидан, бу географик яқинлик эди. Шинжоннинг Марказий Осиё билан чўзилган чегараси уни товарлар ташиш учун табиий йўлакка айлантирарди. Иккинчидан, Шинжондаги уйғур ва бошқа туркий тилли халқларнинг Ўзбекистон аҳолиси билан этномаданий қариндошлиги норасмий алоқаларни ўрнатишга ёрдам берди, бу эса савдо ҳамкорлари ўртасида ишончни мустаҳкамлашга хизмат қилди.

1980 йиллар охирида Совет Иттифоқи "қайта қуриш" сиёсатини бошлаган ва Хитой ўзининг ислохотлар ва очиклик сиёсатини давом эттирган пайтда Марказий Осиё билан чегарадош худудлар ўртасида алоқаларни тиклаш жараёни бошланди. Совет Иттифоқи, хусусан Ўзбекистон ССР билан чегарадош бўлган Шинжон-Уйғур автоном райони алоқалар тикланиб, янги иқтисодий ва маданий алоқалар ўрнатилган асосий минтақага айланди.

Ушбу алоқаларни йўлга қўйиш йўлидаги дастлабки қадамлардан бири 1989 йилда ШУАР делегациясининг Ўзбекистон ССРга ташрифи бўлди. Ушбу ташриф Хитойнинг ғарбий худудларни ривожлантириш сиёсати доирасида ташкил этилган бўлиб, у чегара

худудлари билан савдо ва алмашувни кенгайтиришни ўз ичига оларди. Делегацияга Шинжоннинг минтақавий ҳокимиятлари ва ишбилармон доиралари вакиллари, шу жумладан савдо ва иқтисодиёт соҳасида ўзбекистонлик ҳамкорлар билан алоқаларни ўрнатишга интилаётган тадбиркорлар бошчилиқ қилди.

1989 йилдаги ташриф совет республикаси мақомига қарамай, Совет Иттифоқининг ички бозори доирасида баъзи иқтисодий эркинликларга эга бўлган Ўзбекистон ССРда қизиқиш билан кутиб олинди. Ушбу ташрифнинг асосий мақсадларидан бири Шинжон ва Ўзбекистон ўртасида, айниқса қишлоқ хўжалиги, тўқимачилиқ саноати ва энергетика каби соҳаларда тўғридан-тўғри товар айирбошлаш имкониятларини муҳокама қилиш эди. Хитойликлар минтақа учун муҳим экспорт маҳсулоти бўлган ўзбек пахтасига қизиқиш билдирган бўлса, Ўзбекистон томони Хитойдан саноат товарлари ва ускуналарини етказиб беришни йўлга қўйишга интиларди.

1991 йилда Ўзбекистон мустақилликка эришгандан сўнг, ШУАР ва Ўзбекистон ўртасидаги алоқалар сезиларли даражада кучайди. 1992 йилда Шинжон делегациясининг Ўзбекистонга янги ташрифи бўлиб ўтди, унда ХХР ва Ўзбекистон ўртасида худудлар даражасида савдо ҳамкорлиги тўғрисидаги дастлабки битимлар имзоланди. Ушбу ташрифни икки томонлама муносабатлар ривожланишидаги бурилиш нуқтаси деб ҳисоблаш мумкин, чунки у худудлар ўртасида фаол товар айирбошлашнинг бошланишини белгилаб берди.

Ташрифнинг энг муҳим жиҳати чегараолди савдо худудларини ташкил этиш ва инфратузилма соҳасида қўшма лойиҳалар бўйича келишувлар имзоланиши бўлди. Бундай лойиҳалардан бири Шинжон орқали Ўзбекистонни Хитой билан боғловчи транспорт йўлақларини қуриш эди. 1992 йилдаги ташриф маданий алмашувларни кенгайтиришга хизмат қилди: Шинжон университетларида ўзбекистонлик талабалар учун таълим дастурлари, шунингдек, халқлар ўртасидаги ўзаро тушунишни чуқурлаштирувчи қўшма маданий тадбирлар имкониятлари муҳокама қилинди.

ШУАР делегациялари 1990 йиллар давомида Ўзбекистонга ташриф буюришни давом эттирди ва бу учрашувларнинг ҳар бири иқтисодий алоқаларни мустаҳкамлашга ёрдам берди. 1994 йилда Шинжон пойтахти Урумчи вакиллари яна Тошкентга ташриф буюришди, у ерда қишлоқ хўжалиги секторини ривожлантириш ва тўқимачилиқ маҳсулотларини ишлаб чиқариш бўйича бир қатор битимлар имзоланди [1, 18-б.]. Бу ташриф ҳам Хитой сармояларини Ўзбекистон иқтисодиётига янада фаол жалб этиш учун шароит яратишда муҳим босқич бўлди.

Расмий ташрифлардан ташқари, 1980 йилларнинг охири ва 1990 йилларнинг бошларида норасмий иқтисодий алоқалар фаол ривожланди. ШУАРдаги кўплаб кичик ва ўрта тадбиркорлар ўзбек ишбилармонлари билан савдо алоқаларини ўрнатишни бошладилар. Бу, айниқса, халқ истеъмол моллари, жумладан, тўқимачилик маҳсулотлари, пойабзал, маиший техника ва озиқ-овқат маҳсулотлари билан фаол савдо қилинадиган чегара бозорларига тааллуқли эди.

Шундай қилиб, 1990 йиллар бошида Ўзбекистон ва Хитой ўртасидаги икки томонлама иқтисодий алоқаларни ривожлантиришда SHUAR делегацияларининг ташрифлари ҳал қилувчи роль ўйнади. Бу алоқалар нафақат расмий савдо алоқаларини мустаҳкамлашга, балки чегараолди савдосини ривожлантиришга ҳам хизмат қилди, бу эса ўзаро иқтисодий муносабатларнинг янада ўсишига асос бўлди.

1990 йилларда Ўзбекистон ва Хитой ўртасидаги савдо-иқтисодий муносабатлар товар айирбошлашнинг тез суръатлар билан ўсиши ва иқтисодий ҳамкорлик кўламининг кенгайиши билан ажралиб турди. Савдонинг фаол ривожланишига кўмаклашувчи асосий омиллардан бири Хитойга ва ундан кейин Шарқий Осиёга йўналтирилган ўзбек товарлари учун асосий транзит йўлаги вазифасини бажарган ШУАРнинг географик жойлашуви бўлди.

1990 йилларда Ўзбекистон SHUAR орқали Хитойга асосан қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини, жумладан, республиканинг асосий экспорт маҳсулоти бўлган пахтани экспорт қиларди. Ўзбекистондан пахта Шинжон орқали Хитойнинг тўқимачилик фабрикаларига жўнатилар, у ерда мато ва кийимлар ишлаб чиқарилар, уларнинг катта қисми Марказий Осиё ва бошқа мамлакатларга қайта экспорт қилинарди.

Ўзбекистон Хитойга пахта экспортдан ташқари, бошқа қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини, масалан, меваларни (жумладан, ўрик ва узум), шунингдек, тўқимачилик маҳсулотларини, жумладан, ипак ва матоларни ҳам етказиб берарди. Бу товарлар ШУАР орқали ўтиб, Хитой бозорларида, айниқса, географик ва маданий жиҳатдан Марказий Осиёга яқин бўлган Хитойнинг ғарбий вилоятларида талабга эга эди.

Ўз навбатида, Хитой ШУАР орқали Ўзбекистонга кенг турдаги саноат маҳсулотларини экспорт қиларди. Бунга электроника, маиший техника, қурилиш материаллари, кимёвий маҳсулотлар ва қишлоқ хўжалиги ускуналари кирарди. Хитой фабрикаларида ўзбек пахтасидан ишлаб чиқарилган тўқимачилик маҳсулотлари ва кийим-кечаклар Хитой экспортининг муҳим қисми эди. Ушбу товарлар Ўзбекистонда талабга эга эди, чунки Хитой маҳсулотлари кўпинча арзонлиги билан ажралиб турар ва аҳолининг кенг қатламлари учун қўл етарли эди.

Бундан ташқари, Хитойдан Ўзбекистонга автомобиллар ва эҳтиёт қисмлар етказиб берилди, бу эса республиканинг транспорт инфратузилмасини ривожлантиришга ёрдам берди. Айниқса, Хитойда ишлаб чиқарилган юк автомобиллари ва енгил техника ўзининг арзонлиги ва Ўзбекистон шароитида фойдаланишга мослиги билан ажралиб турарди.

Урумчи, Қашқар ва Тошкентни боғлайдиган автомобиль йўллари Ўзбекистон ва Хитой ўртасида ШУАР орқали товарларни ташишнинг асосий йўналишларидан бирига айланди. Ушбу йўналишлар Хитой бозорига тез ва нисбатан арзон киришни таъминлади, бу эса товар айирбошлаш ҳажмини оширишга ёрдам берди. Шунингдек, 1990 йилларда фаол ривожлана бошлаган темир йўл алоқасининг ролини таъкидлаш муҳим. ШУАР чегара пунктлари орқали темир йўл қатновининг очилиши товарларнинг йирик партияларини ташишни соддалаштирди ва арзонлаштирди [2, 47-б.].

Ўзбекистон ва ШУАР ўртасидаги чегараолди савдоси 1990 йилларда иқтисодий ҳамкорликнинг муҳим жиҳатига айланди. Айниқса, Қашқар ва Урумчи каби чегара шаҳарларида савдо-сотик фаол эди. Бу шаҳарлар товар айирбошлаш, кичик ва ўрта корхоналарни ривожлантириш учун асосий нуқталарга айланди.

Қашқарнинг чегара бозорлари кийим-кечак, пойабзал, электроника ва маиший техника каби халқ истеъмоли молларини сотиб олиш учун келган кўплаб ўзбекистонлик тадбиркорларни ўзига жалб қиларди. Кейинчалик бу товарлар Ўзбекистон бозорларида, айниқса, Тошкент, Андижон ва Самарқанд каби йирик шаҳарларда сотиларди.

Чегараолди савдо доирасидаги муваффақиятли иқтисодий ҳамкорликнинг намуналаридан бири ШУАРда эркин иқтисодий ҳудудларнинг (ЭИХ) ташкил этилиши бўлди. Ушбу ҳудудлар Ўзбекистон ва Марказий Осиёнинг бошқа мамлакатлари тадбиркорларига имтиёзли солиқ ва божхона шартларидан фойдаланган ҳолда Хитой билан тўсиқсиз савдо қилиш имконини берди [3, 38-бет]. Бу ЭИХларнинг муҳим хусусияти шундаки, улар нафақат савдо-сотикни ривожлантиришга, балки кўшма ишлаб чиқариш корхоналарини яратишга ҳам ҳисса қўшди, бу эса инвестициялар ва технологиялар алмашинуви учун янги имкониятлар очди.

1990 йилларда иккала мамлакат олдида турган асосий вазифалардан бири узлуксиз савдони таъминлаш учун транспорт ва логистика инфратузилмасини ривожлантириш эди. 1996 йилда Ўзбекистон ва ШУАРни Торуғарт чегара ўтиш пункти орқали боғлайдиган темир йўл тармоғини қуриш лойиҳаси бошланди. Ушбу лойиҳа иккала мамлакат учун ҳам стратегик аҳамиятга эга эди, чунки юкларни ташиш вақти ва харажатларини сезиларли даражада қисқартиришга имкон берарди.

Автомобиль йўллари ҳам инфратузилманинг муҳим элементига айланди. 1998 йилда Хитой ва Ўзбекистон Урумчини Тошкент билан боғлаши керак бўлган янги йўл қурилиши тўғрисида шартнома имзоладилар [4, 67-бет]. Ушбу лойиҳа Хитойнинг ўз ғарбий ҳудудларини ривожлантириш ва уларни глобал савдо оқимларига интеграция қилиш бўйича кенгроқ ташаббусининг бир қисми эди.

Хитой ва Ўзбекистон 1990 йилларда нафақат савдо, балки ишлаб чиқариш соҳасида ҳам ҳамкорликни фаол ривожлантирдилар. Хитой компаниялари Ўзбекистондаги тўқимачилик ва енгил саноат корхоналарига сармоя киритишни бошлади, ўзбек пахтасидан маҳсулот ишлаб чиқариш учун фойдаланиб, кейинчалик уни Хитой ва бошқа мамлакатларга экспорт қилди.

1997 йилда Ўзбекистонда ип газлама ишлаб чиқариш бўйича қўшма корхона ташкил этилиши муваффақиятли ҳамкорликнинг ёрқин мисоли бўлди. Хитойлик сармоядорлар кўмагида ташкил этилган мазкур корхона тўқимачилик саноатидаги илк йирик лойиҳалардан бири бўлди. У иш ўринларини яратиш ва Ўзбекистонда ҳам, халқаро бозорларда ҳам харидоргир бўлган тўқимачилик маҳсулотлари ишлаб чиқаришни кўпайтиришга ёрдам берди.

Бундан ташқари, Хитой Ўзбекистоннинг энергетика инфратузилмасини ривожлантиришга фаол сармоя киритди. 1999 йилда SHUAR ва Ўзбекистон энергетика тизимларини боғлаши керак бўлган электр узатиш линиясини қуриш бўйича келишувга эришилди. Ушбу ҳамкорлик минтақа энергетика хавфсизлигини таъминлаш ва иқтисодий ҳамкорликни мустаҳкамлашда муҳим қадам бўлди.

1990 йилларнинг охирига келиб, Ўзбекистон ва Хитой ўртасидаги товар айирбошлаш ҳажми SHUAR орқали сезиларли даражада ошди. Расмий статистик маълумотларга кўра, 1997 йилда икки давлат ўртасидаги савдо ҳажми 500 миллион АҚШ долларидан ортиқни ташкил этиб, иқтисодий алоқалар ўсишининг муҳим кўрсаткичига айланди. ШУАР Хитойга йўналтирилаётган ўзбек товарлари ҳамда Ўзбекистон ва Марказий Осиёнинг бошқа мамлакатлари бозорларига кириб келаётган хитой товарлари учун асосий транзит нуқтасига айланди.

Икки томонлама савдода хусусий тадбиркорларнинг фаол иштироки товар айирбошлаш ҳажмининг ўсишида муҳим омиллардан бири бўлди. Ўзбекистондан ҳам, ШУАРдан ҳам кичик ва ўрта бизнес вакиллари чегара бозорлари ва бизнесни кенгайтириш учун эркин иқтисодий ҳудудлар имкониятларидан фойдаланган ҳолда савдо муносабатларини ривожлантиришда асосий роль ўйнади.

Шундай қилиб, 1990 йилларда Ўзбекистон ва Хитой ўртасидаги савдо-иқтисодий муносабатлар ШУАР орқали жадал ўсиш, ҳамкорлик йўналишларининг хилма-хиллиги ва инфратузилманинг фаол ривожланиши билан ажралиб турди. Бу давр икки мамлакат ўртасидаги алоқаларнинг кейинги ўн йилликларда янада мустаҳкамланишига замин яратди.

1990 йилларда Ўзбекистон ва Хитой ўртасидаги савдо-иқтисодий алоқаларни ривожлантиришда ШУАРнинг роли ҳал қилувчи эди ва XXI асда ҳам муҳим аҳамиятга эга бўлиб қолмоқда. SHUAR ўзининг стратегик жойлашуви туфайли 2013 йилда Хитой томонидан илгари сурилган "Бир камар, бир йўл" (ОБОР) ташаббуси доирасида муҳим транзит марказига айланди. Ушбу ташаббус Хитой ва Марказий Осиё мамлакатлари, жумладан, Ўзбекистон ўртасидаги савдо оқимини яхшилашга имкон берадиган транспорт инфратузилмасини яратишни кўзда тутди.

Бундан ташқари, SHUAR транспорт ва энергетика инфратузилмасига сармояларни жалб қилиш учун ҳам муҳим ҳудуд бўлиб қолмоқда. 1990 йилларда Шинжон орқали Ўзбекистонни Хитой билан боғлайдиган темир йўл ва автомобиль йўллари қурилишига асос солинди. Ушбу лойиҳалар икки мамлакат ўртасида янада яқин иқтисодий алоқаларни таъминлаб, ривожланишни давом эттирмоқда.

1990 йилларда Шинжон-Уйғур автоном райони Ўзбекистон ва Хитой Халқ Республикаси ўртасида савдо-иқтисодий алоқаларни ўрнатиш ва ривожлантиришда муҳим роль ўйнади. Стратегик жойлашуви, этномаданий яқинлиги ва чегараолди савдосини ривожлантириш ташаббусларида фаол иштироки туфайли ШУАР икки мамлакат ўртасидаги ҳамкорликнинг муҳим иқтисодий марказига айланди. 1990 йилларда делегацияларнинг ташрифлари, савдо йўналишларининг йўлга қўйилиши ва иқтисодий инфратузилманинг ривожланиши Ўзбекистон ва Хитой ўртасидаги савдо алоқаларининг янада мустаҳкамланишига пойдевор яратди. Бугунги кунда ШУАР "Бир камар, бир йўл" ташаббуси доирасида иқтисодий ҳамкорликда муҳим роль ўйнашни давом эттирмоқда, бу эса уни Ўзбекистон ва ХХР ўртасидаги муносабатларнинг марказий элементиغا айлантirmoқда.

Адабиётлар:

1. Алибеков, А. "Китай и Центральная Азия: экономические и политические отношения в конце XX века." Москва: Институт востоковедения РАН, 2001.
2. Беляев, Д. "Торгово-экономические связи Китая и Центральной Азии в постсоветский период." Вестник международных отношений, 1999, №3, с. 45–52.

3. Бозоров, Р. "Роль Синьцзяна в экономическом развитии Китая и Центральной Азии." Ташкент: Университет мировой экономики и дипломатии, 1998.
4. Голубев, А. "Влияние реформ Китая на развитие торговли с Узбекистаном." Вестник восточных исследований, 1999, №5, с. 65–72.
5. Кодиржонов О. и Муминов Х. Особенности политических и экономических отношений между Узбекистаном и Китайской Народной Республикой // Общество и инновации. 4, 5 (окт. 2023), 78–82.
6. Bahrom, K., Ravshan, T., & Dilshodbek, U. (2019). Theoretical-Methodological Basis Of Studying Of The History Of Uighurs In Uzbekistan According To Diasporas. International Journal of Scientific and Technology Research, 8(12), 3338-3343.
7. Хайназаров, Б. Б. (2017). ИЗ ИСТОРИИ ФОРМИРОВАНИЯ УЙГУРСКОЙ ДИАСПОРЫ В УЗБЕКИСТАНЕ. Theoretical & Applied Science, (3), 51-55.
8. Хайназаров, Б. (2013). Из истории уйгуров Республики Узбекистан. Научное обозрение: теория и практика.,(1), 57(16), 82-8